

Návraty Ireny Brežnej v slovenských vydaniach

Tvorba švajčiarskej spisovateľky slovenského pôvodu Ireny Brežnej nie je čitateľovi Slovenských dotykov neznáma. Už jej prvé knihy, ktoré začali v slovenských prekladoch vydávať na Slovensku po roku 1990, boli v Prahe uvedené či už v bývalom Dome slovenskej kultúry, v Slovenskom inštitúte, na veľtrhu Svet knihy, alebo na iných miestach a boli reflektované v tomto časopise.

Rodáčka z Bratislavy prežila detstvo v Trenčíne a po maturite, aj keď bola prijatá na Filozofickú fakultu bratislavskej Univerzity Komenského, po sovietskej intervencii emigrovala s rodičmi do Švajčiarska. Začala písať v nemčine, ale preklady svojich slovenských vydaní autorizuje. Za svoju literárnu tvorbu získala mnoho ocenení, ani Slovensko nebolo v tomto smere skúpe. Za knihu, ktorá sa zaoberá problémom migrácie – ktorý aktuálne hýbe Európou – Nevďačná cudzinka, o ktorej sme písali, dostala nielen cenu Švajčiarskej konfederácie, ale aj najprestížnejšiu slovenskú literárnu Cenu Dominika Tatarku.

Dnes kultové slovenské vydavateľstvo Absynt, ktoré v edícii Prekliati reportéri uvádza najlepších majstrov tohto žánru z Poľska, Rakúska, Švédska, Nórska, Bieloruska, vydalo Irene Brežnej knihu reportáží z Čechenska Vlčice zo Sernovodska, s podtitulom Zápisky z rusko-čečenskej vojny. Kniha obsahuje výber z reportáží, ktoré od jari 1996, keď počas Jelcinovho prezidentovania po prvýkrát odišiel do Čechenska robiť reportáže, boli publikované a ovcené cenami v nemecky hovoriacich krajinách. Niektoré z reportáží sporadicky vyšli aj v slovenskom preklade. Výber, ktorý bol pred dvoma rokmi

sprístupnený aj slovenskému čitateľovi, obsahuje reportáže aj z druhej čečenskej vojny (1999 – 2006) a zachytáva život v Čechensku do roku 2012. Aj keď dnes by si niekto mohol povedať, čo tam po udalostiach, ktoré sa odohrali pred viac ako dvadsiatimi rokmi, reportáže sú stále aktuálne. Záver knihy je doplnený textom Krvavá hypnóza od legendárnej, neskôr zavraždenej ruskej novinárky Anny Politkovskej, ktorej Irena Brežná venuje pozornosť v ďalšej knihe Postrehy emigrantky, vydané v bratislavskom vydavateľstve Aspekt.

Táto kniha je všestrannejšia, obsahuje eseje, prózy a reportáže, viažuce sa k takmer päťdesiatročnému obdobiu rokov 1968 – 2017. Pohľad na dobu obrodného procesu, ako bola dobovo nazývaná Pražská jar, preživala ako maturantka v Bratislave. Predstavuje uzbeckého básnika a opozičného politika Muhammada Salicha, ktorého poznala o veľa rokov neskôr vo Švajčiarsku, keď prišiel s intervenujúcou armádou do Československa a zosobil sa jej v osobnom okupantovi. Veľmi pôsobivý je text, ktorý Brežná predniesla v Bratislave v roku 2010 „za vašu i našu slobodu“. Bol poďakovaním ôsmim stotočným, ktorí 25. augusta prišli na Červené námestie v Moskve a ani nie päť minút protestovali s rozvinutými plagátmi proti okupácii Československa, kým ich tajná polícia nezmlátila a neodviezla z miesta protestu. Všetci boli odsúdení do trestaneckého tábora alebo na pobyt v psychiatrických zariadeniach, kde im podľa vzoru profesora psychiatrie Andreja Snežnevskeho diagnostikovali plazivú schizofréniu. Kniha ukazuje na život v dnešnej Afrike, kde dobrý čin – vybudovanie knižnice v guinejskom meste Mamau – nebolo možné uskutočniť kvôli korupčnému uvažovaniu všetkých zúčastnených. O predsudkoch, s ktorými sa ako matka dieťaťa, ktorého otec mal čiernu pokožku, stretávala, píše v Liste synovi. Aj ústredný príbeh Postrehy emigrantky s podtitulom Cesta do nežnej revolúcie sa dotýka tejto témy. Poukazuje, ako hermeticky

uzatvorená slovenská spoločnosť nie je schopná okrem niekoľkých akceptovaných životných štýlov prijímať inakosť. Opisuje príbehy niekdajších sovietskych disidentov, ale dotýka sa aj aktuálneho problému, s akým sa stará vlasť vyrovnávala, kto bol spolupracovníkom štátnej bezpečnosti a aká bola jeho motivácia. Upozorňuje na svojho otca, ktorý odišiel do zahraničia v rokoch 1966 – 68 za prácou tenisového trénera a ktorý prisľúbil svoju spoluprácu so štátnou bezpečnosťou. Od tejto spolupráce sa upustilo, keď zistili, že na účely tajnej spolupráce nie je vhodný. Iný prípad bol človek, ktorý bol pôvodne žiakom autorkinho otca a tiež sa dostal za podobným cieľom, ale o dvadsať rokov neskoršie, do Švajčiarska a Nemecka a špicľoval celú ich rodinu. Keď s ním pri návšteve Slovenska hovorila, najprv svoju činnosť popieral, potom bagatelizoval. Priam humorne – ale čo to je za trpký humor – pôsobila jeho sťažnosť, že ho manželka podozrievala z nevery, pretože sa každý týždeň stretával s kontaktnými osobami v konšpiratívnych bytoch. Irena Brežná ale nešetří ani svoju novú vlasť, keď píše, že v rokoch studenej vojny bolo vo Švajčiarsku sledovaných deväťstotíc osôb. Lakonicky konštatuje, že vo svojom spise zo sedemdesiatych a osemdesiatych rokov prišla na to, že úroveň textu svojou prostoduchosťou a fóbiami v ničom nezaostáva za československým. Len štýl nesie stopy mentality. Zatiaľ čo slovanské spisy majú sklon k nabubrenosti, helvétske sú stručné a vecné.

Zaujímavá je reportáž Kariéra hochštaplera o Jozefovi M. Rydlovi, ktorý sa vydával za profesora, bol poslancom Národnej rady slovenskej republiky a bral pritom švajčiarsky dôchodok za psychické poruchy, schizofréniu s paranoidnými sklonmi. Dalo by sa nad tým mávnuť rukou, lebo takých ľudí má každá spoločnosť. Len je človeku smutno, že tzv. profesorovi Rydlovi v Bratislave tejto zimy udelili cenu Daniela Rapanta, najvýznamnejšieho slovenského historika dvadsiateho storočia, človeka s nepoškvrneným morálnym profilom.

Hovori sa, že nič nie je staršie ako včerajšie noviny. Ale pri čítaní Ireniných textov si uvedomujem, že to nie je pravda. Aj keď niektoré z jej textov sú dvadsať rokov staré, stále stojí za to si ich prečítať. Sú múdre, vtipné a inšpiratívne.